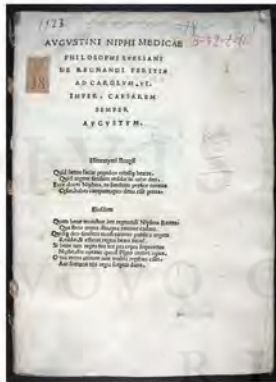

ITINERARI 2

Plagi, censura, prohibició i manipulació de Maquiavel i de la seva obra. Consolidació de Maquiavel historiador

Nifo, 1523. CM-2312-1

Giovo, 1596. B-27/2/5-1

Index librorum, 1583. CM-368

Index librorum, 1596. XVI-1980

Nannini, 1585. XVI-2374

Guicciardini, 1569. B-72/4/10

Machiavelli, 1648. XVII-L-2876

1523

~~CLXXXIX-7-18~~ G 107 1

AVGVSTINI NIPHI MEDICAE

B-42-2-16

179
-7-
18

PHILOSOPHI SVESSANI
DE REGNANDI PERITIA
AD CAROLVM .VI.
IMPER. CAESAREM

SEMPER
AVGVSTVM.

B₁ 14
2
20
2312

Hieronymi Borgii

Quid lætos faciat populos urbisq; beatas;
Quid regem similem reddat in orbe deo;
Ecce docet Niphus. tu sanctum perface munus
Cæsar, habes campum, quo deus esse potes.

Eiusdem

Quam bene monstrat iter regnandi Niphus & artes
Qua stent regna diu, qua ratione cadant.
Quidq; deo similem moderantem publica regem
Reddat, & efficiat regna beata simul.
Si bene tam reges tua tor præcepta sequentur
Niphe, diu optavit quod Plato cernet opus.
O tua mens utinam tam multis regibus esset,
Aut fortuna tibi regia sceptrâ daret.

AVGVSTINI NIPHI MEDICAE PHILO
SOPHI SVESSANI DE REGNANDI
PERITIA, AD CAROLVM .VI.
IMPER. CAESAREM
SEMPER
AVGVSTVM.

VM Superioribus diebus Carole
Imperator inuicissime sub tui nomi-
nis celsitudine cum cōmentariolum
publicauerim, qui de falsa diluuii di-
uinatione inscriptus est, Putans rem
non tam uilem q̄ iucundam fecisse,
hunc alterū, qui de Regnandi peritia
inscribitur, ad te quoq; destinare ope-
repretium existimaui. Arbitrans qui-

dem ob tot regna, quibus imperitas, lōge magis necessarium
esse. Quanquam enim tibi ex tot regum ac imperatorum serie
ortum ducenti naturalis fere atq; germana regnandi peritia
est, ramen (ut quod in prouerbio dicitur) currenti equo cal-
catia adderem, ea omnia, quæ in ueteribus historiarum literis
notata de præhēdimus, & quæ a iunioribus historicis fideliter
enarrata inuenimus, & quæ ex tot bellis, quæ per tot annos in
Italia gesta sunt, didicimus, ueritus non sum ad te scribere.
Inuenies enim in his tum tyrannica, tum regia facinora bre-
uiter explicata, ueluti in medicorū literis uenena & antidota.
Illa quidem ut fugias: hæc uero ut prosequaris. Diuisimus
autem materiam uniuersam in quinque libros. In primo quidē
modi narrantur, quibus priuatæ gentes regna acquisierunt.
In secundo arma, milites, ac modi, quibus ab hostium inua-
sione tutati sunt. In tertio iura, astus, uersutia, quibus a sub-
ditorum insultibus, defectionibus, rebellionibusque eadem
præseruarunt. In quarto narrantur communia quædam,
his utrisq; utilia sunt. In quinto deniq; honestum regnandi
A ii

Portada i dedicatòria.

Nifo, 1523. CM-2312-1

Nifo, Agostino. *Avgvstini Niphi... De regnandi peritia...* Neapoli [Nàpols]: in aedibus Dominae Catherin[a]e de Siluestro, 1523 die 26 martii . [42] f.; 4° (24 cm) .

[CM-2312-1](#)

El CRAI Biblioteca de Reserva conté un exemplar de l'edició “princeps” de la primera manipulació d'El *Príncep* que es va fer en vida de Maquiavel i abans de la publicació de l'original. Doncs, *El Príncep* abans de ser publicat, ja va ser motiu de plagi i manipulació per part d'**Agostino Nifo**, en el seu *De regandi peritia*, publicat a Nàpols l'any 1523 i dedicat a l'emperador Carles V.

Nifo era filòsof i metge, originari de Sessa Aurunca. Dedicat a l'estudi d'Aristòtil i d'Averroes, va ser professor a la universitat de Pàdua i després a Pisa. Fou un estudiós respectat i de prestigi que va tenir accés a un dels manuscrits d'El *Príncep* i, atret pel seu contingut, va decidir traduir-lo al llatí. Nifo va manipular el contingut original, el reordenà d'acord amb criteris d'Aristòtil, fins al punt que va eliminar alguns passos significatius del text i en va alterar molts altres. La crítica moderna considera el *De regandi peritia* un plagi d'El *Príncep*, tot i això la té com una obra de gran interès perquè, amb la reordenació del text, Nifo assolí una posició clarament antimachiavel·liana en neutralitzar els continguts més frapants de l'opuscle machiavel·lià.

PAVLII IOVII
NOVOCOMENSIS
EPISCOPI NUCERINI

Elogia
Virorum bellica virtute
illustrium,

Septem libris iam olim ab Authore
comprehensa,

Et nunc ex eiusdem MUSAEO ad viuam
expressis Imaginibus
exornata:

PETRI
PERNAE TYPOGRAPHI
BASIL.

OPERA AC STUDIO
CIO IO XCVI.

Nicolaus Machiavellus.

Quia enim omnia sunt in hoc mundo...
...et non est in eis virtus...
...sed est in eis fortuna...

Summa...

Portada i pàgina censurada.

Giovo, 1596. B-27/2/5-1.

Giovio, Paolo. *Pauli Iouii ... Elogia virorum bellica virtute illustrium septem libris iam olim ab authore comprehensa et nunc ex eiusdem Musaeo ad viuum expressis imaginibus exornata*. Basil.: Petri Pernae typography opera ac studio, 1596. [8], 258, [10] p. : il.; 2°.

[B-27/2/5-1](#)

Entre els autors importants amb capacitat d'influir sobre la societat del seu temps s'hi compta Paolo Giovio, ben present al catàleg del CRAI. Giovio en els *Elogia virorum literis illustrium...*, (imprès per primera vegada a Venècia el 1546) confegeix la primera biografia de Maquiavel fent una valoració sobre l'obra literària del florentí, especialment com a comediògraf, sense oblidar els seus escrits històrics i polítics. Destaca que fou un dels poquíssims escriptors que escriví la seva obra exclusivament en vulgar. El fet que Giovio inclogui Maquiavel en els seus *Elogia*, no deixa de ser un símptoma evident del reconeixement i de la reputació que tenia el Secretari com a home de lletres (literat) a mitjans del segle XVI i demostra que la seva fama d'escriptor ja s'havia consolidat plenament. D'aquesta primera edició dels *Elogia...*, el CRAI Biblioteca de Reserva en conserva dos exemplars amb els noms dels seus propietaris. [Aquest exemplar](#) conté anotacions manuscrites d'expurgació inquisitorial.

A més hi ha altres exemplars d'aquesta mateixa obra de P. Giovio editats a la darrera dècada del segle XVI quan Maquiavel era ja a l'Índex i per això alguns d'aquests exemplars presenten la biografia de Maquiavel totalment censurada amb cancel·lacions fetes manualment sobre el text imprès, fins a impossibilitar-ne la lectura, i àdhuc el seu rostre apareix totalment ratllat. Val a dir que Maquiavel és l'únic autor censurat en tota la obra de Giovio.

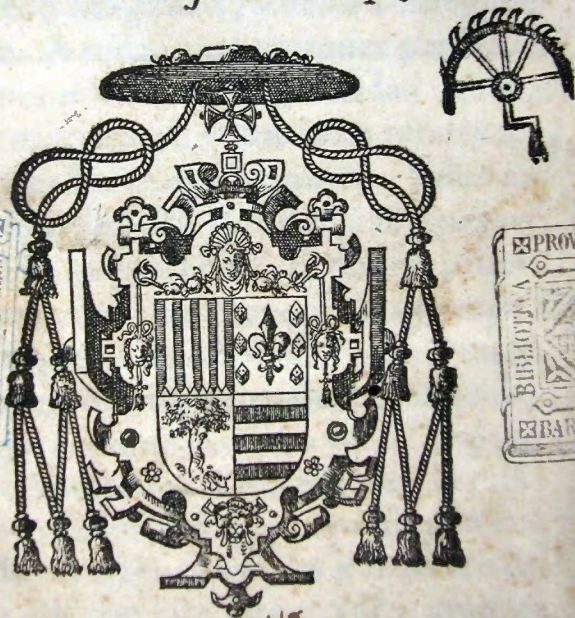
L'autoritat i el prestigi que tenia Giovio, va preservar per un temps la memòria i la consideració de la classe intel·lectual envers Maquiavel. Però ben aviat van començar a aparèixer ombres cada vegada més denses i l'amenaça de condemna va planar sobre el Secretari. El mètode escollit per desprestigiar la seva obra i el seu pensament va ser el d'atacar les seves tesis polítiques però sense citar el seu nom. Així ho va fer Juan Ginés de Sepúlveda en l'*Exhortatio* del 1529 o en el *Democrates primus* del 1535. Més dur va ser el cardenal anglès Reginald Pole que en l'*Apologia ad Carolum V*, del 1539, defineix Maquiavel com "un enemic del gènere humà", i qualifica *El Príncep* com "un llibre escrit amb el dit del diable".

També altres intel·lectuals difonen una imatge negativa de Maquiavel escriptor a la vegada que el titllen d'infidel i heterodox. Arran del Concili de Trento el clima polític, cultural i religiós d'Europa es va modificar profundament. L'Església de Roma recuperava el domini sobre els països catòlics i, a través de la Inquisició, tenia totalment controlats els heretges i la Congregació de l'Índex de llibres prohibits vigilava els autors i la circulació de les seves obres.

INDEX
ET CATALOGVS

Librorum prohibitorum, mandato Illustriss. ac
Reuerendiss. D. D. GASPARIS A QUIROGA,
Cardinalis Archiepiscopi Toletani, ac in regnis
Hispaniarum Generalis Inquisitoris,
denuò editus.

CVM CONSILIO SVPREMI
Senatus Sanctæ Generalis Inquisitionis.

M A D R I T I
Apud Alphonsum Gomezium Regium Typographum,
Anno, M. D. LXXXIII.
Tassado a cinco maravedis el pliego;

Portada i p.74-75

Index & Catalogus

L

- L**eonardo Fioruanti, Capricci medicinali.
Lettera di N. ad un ambasciatore di Papa Giulio tertio.
Libro intitolato, Alcuni importati luogbi, tradotti fuor delle epistole Latine di M. Francesco Petrarca &c. contre sonetti suoi, &c. 18. Sta. X e del Berna auanti il 20. canto, &c.
Libro intitolato, Capo finto.
Libro intitolato, Doctrina verissima, tolta dal capitolo. 4. à Romani, per consolar le afflitte conscientie.
Libro intitolato, Delle statue, & imagini, &c.
Libro intitolato, La forma delle preghiere ecclesiastiche, &c.
Libro intitolato, Delle comisiones, & facultà, che Papa Giulio. 3. ha dato à M. Paulo Odescalco.
Lodouico Ariosto, satyra quinta.
Lodouico Pulci, poemati: cioè, ode, sonetti, & canzoni.
Luca Bertino, libro intitolato, Oracolo della renouatione della chiesa.

Macchia-

Libro prohibito. 75

- M**acchiauello, todas sus obras.
Marco Mauro, Fiorentino, annotationi sopra la lettione de la spera del Sacrobosco.
Marco Pagano, libro di rime, intitolato, Trionfo angelico; & altro intitolato, Sonetti diuersi.
Maniera di tener ad insegnare i figliuoli Christi.
Maffuccio Salernitano, le nouelle.
Matrimonio della preti & delle monache.
Mado, di tener nell' insegnare, enel predicare al principio della religione Christiana.
Mado, e via breue di cōsolare quelli, che stanno in periculo di morte.
Nicolao Macchiauello, Fiorentino, todas sus obras.
Nouelle del Boccaccio, no siendo de las corregidas, e impressas del año d. 1572. à esta parte.
Nouelle di Maffuccio Salernitano.
Opera diuina della Christiana vita.

K 3

Oracolo

Index librorum, 1583. CM-368

Index et catalogvs librorum prohibitorum / mandato ... D. Gasparis a Quiroga ... denuò editus ; cvm consilio Svpremi Senatus Sanctae Generalis Inquisitionis. Madriti : apud Alphonsum Gomezium ..., 1583. [6], 96 f.; 8° (20 cm).

[CM-368](#)

El clima polític, cultural i religiós d'Europa es va modificar profundament arran del Concili de Trento. L'Església de Roma recuperà el domini sobre els països catòlics; controlava els heretges a través de la Inquisició; als escriptors i la circulació de les seves obres a través de la Congregació de l'Índex de llibres prohibits.

Maquiavel figura ja en el primer **Índex de llibres prohibits** que es va publicar a Roma l'any 1559 per voluntat del papa Pau IV, de la família Caraffa. El seu nom consta entre els autors de primera classe, *quorum libri, & scripta omnia prohibetur*, és a dir, que a partir del 1559, any de la publicació d'aquest Índex, va quedar formalment prohibida la lectura i àdhuc la possessió de tots els seus escrits. Per aquest motiu l'obra de Maquiavel va ser retirada de la lliure circulació i prohibida la publicació a partir d'aquella data i durant més de tres segles.

A Espanya la prohibició va ser efectiva a partir de l'any 1583, quan es va publicar a Madrid l'Índex de llibres prohibits realitzat per ordre de l'Inquisidor General Gaspar de Quiroga. A la pàg. 75 d'aquesta obra en la lletra M, es pot veure: "Macchiavello todas sus obras". Mes avall a la lletra N: " Nicolao Macchiavello, Fiorentino, todas sus obras".

9.2.

I N D E X
L I B R O R V M
P R O H I B I T O R V M
C V M R E G V L I S C O N F E C T I S

Per Patres à Tridentina Synodo
delectos

AUCTORITATE PII IIII. PRIMVM EDITVS

Postea vero à Syxto V. Auctus

ET NVNC DEMVM S. D. N.
CLEMENTIS PAPAE VIII.

iussu recógnitus, & publicatus.

INSTRVCTIONE ADIECTA.

Dè exequenda prohibitionis, deq. sincerè emen-
dandi, & imprimendi libros, ratione.

ROMAE, Apud Impressores Camerales.
Cum Privilegio Summi Pont. ad Biennium. 1596.

LIBRORVM PROHIB. 37

Mirabilis Liber.
Missã Euangelica.
Missã Latina, quæ olim ante Romanam circiter
annum 700. erat.
Modus confitendi, & modus orandi, prout in
prestit Doletus.
Modus orandi, & confitendi. P. P. A.
Monumèra sanctorum Patrum, orthodoxogra-
pha, hoc est, Theologia sacrosanctæ, ac san-
cerioris fidei doctores, numero circiter octo-
gintaquinque; Ecclesiæ lumina, auctores par-
tim Græci, partim Latini, Basileæ 1569. nisi
emendentur.
Multi integri loci sacrae doctrinae, veteris, & no-
ui testamèti, ex Hebræa, & Græca lingua, in
Latinum, & Germanum sermonem translati.

N

AUCTORES PRIMÆ CLASSIS

Nicolaus Amstdorfius.
Nicolaus Balingius.
Nicolaus Borbonius, Vadooperanus.
Nicolaus Bryling.
Nicolaus de Calabria.
Nicolaus Gallastus.
Nicolaus Galecus.
Nicolaus Gallus.
Nicolaus Gerbellius.
Nicolaus Herforde, Anglus.
Nicolaus Krompach.
Nicolaus Macchiaellus.
Nicolaus de Pelhrzimov.
Nicolaus Quodus.
Nicolaus Rhadiuil, Palatinus VVilnensis.

D

Nico-

Index librorum, 1596. XVI-1980

Index librorvm prohibitorvm : cum regvlis confectis per patres à Tridentina Synodo. Romae : apud impressores camerales, 1596. [20], 48 f.; 12° (15 cm).

XVI-1980

L'altre llibre exposat és una edició romana del 1596 i entre els autors de primera classe prohibits, a la lletra N trobem: “Nicolaus Macchiavellus”.

Així, a partir de 1559, quan Maquiavel i la seva obra completa van ser inclosos a l'Índex de Llibres Prohibits (1559), s'acaba la fortuna editorial. Els impressors i llibreters foren els més afectats per la prohibició de moltes obres, per Maquiavel van fer tota mena de propostes a les autoritats eclesiàstiques que incloïen des de la publicació sense el nom de l'autor, o bé posar-se d'acord amb la Congregació de l'Índex per censurar l'obra i depurar-la fins a fer-la publicable. Això ja s'havia fet amb el *Decameron* de G. Boccaccio que va quedar irreconeixible després de l'expurgació.

En el cas de Maquiavel no van tenir cap èxit aquestes propostes d'expurgació, però era evident que les seves obres interessaven molt als intel·lectuals, i alguns, malgrat el perill que suposava per a ells, van incloure el seu nom com autoritat de referència en les seves obres.

ORATIONI MILITARI, RACCOLTE

PER M. REMIGIO FIORENTINO,
DA TUTTI GLI HISTORICI GRECI,

E LATINI; ANTICHI,
E MODERNI.

Con gli Argomenti, che dichiarano l'occasione,
per le quali elle furon fatte.

Con gli Effetti, che elle fecero ne gli animi di coloro, che l'ascoltarono:
doue sommariamente si toccano le Historie
de tutti i tempi.

Con l'aggiunta di molti Historici, & Orationi, non per avanti stampate:
& dal medesimo Autore ultimamente correte.

V. J. Talpini de' libri di S. Luigi e Barrio, in de' Biblioteche di S. Tomaso.

In VINEGIA, alla Insegna della Concordia.
M D LXXXV.

Portada i Tavola

TAVOLA DE GLI HISTORICI CONTENUTI NELLA PRESENTE OPERA.

ORATIONI di Tucidide de' fatti de' Greci	1
Orationi di Herodoto, delle cose de' Persi	110
Orationi di Senofonte, de' fatti di Ciro minore	125
Orationi del medesimo de' fatti di Ciro maggiore	192
Orationi del medesimo de' fatti de' Greci	176
Orationi di Dionisio Alicarnaseo, delle cose de' Romani	312
Orationi di Polibio delle guerre esterne de' Romani	258
Orationi di Appiano Alessandrino delle guerre esterne	278
Orationi del medesimo delle guerre civili	302
Orationi di Dione delle cose de' Romani	322
Orationi di Cornelio Tacito delle cose degli Imperadori di Roma.	375
Orationi di Herodiano, de' fatti degli Imperadori Romani	386
Orationi di Iosefo della guerra Giudaica	400
Orationi di Plutarco, delle Vite.	441
Orationi di Tito Livio	447
Orationi di Salustio, della congiura di Catilina, e contra Jugurta	586
Orationi di Cesare, de' suoi fatti in Francia	602
Orationi di Quinto Curzio, de' fatti d' Alexandro Magno	607
Orationi di Egesippo della guerra Giudaica	637
Orationi d' Ammiano Marcellino, de' gli Imperadori Romani	685
Orationi di Procopio, de' fatti de' Goti	197

Orz-

Orationi di Sassone grammatico, delle cose della Dacia	72
Orationi di Lionardo Aretino, de' le cose di Fiorenza	728
Orationi di Poggio Fiorentino, delle guerre de' Fiorentini col Duca di Milano	775
Orationi di Marco Antonio Sabellico, delle cose de' Venetiani	786
Orationi di Paulo Emilio, dell' historie di Francia	804
Orationi di Benedetto Accolti, dell' impresa di Terra Santa	836
Orationi del Corio delle cose di Milano	829
Orationi di Nicolo Machiavelli, delle cose di Fiorenza	860
Orationi d' Agostino Giustiniano de' fatti de' Genovesi	880
Orationi di Galeazzo Capella, delle guerre di Milano, per Francesco Sforza	889
Orationi del Cardinal Bembo	895
Orationi dell' origine de' Barbari	985
Orationi dell' Historie de' Turchi	995
Orationi di Mons. Gio. prima parte	908
Orationi del medesimo, seconda parte	933
Orationi di Girolamo Faletti delle guerre di Lamagna	957
Orationi di Afranio Centorio delle guerre di Transilvania	966

Nannini, 1585. XVI-2374

Nannini, Remigio. *Orationi militari raccolte per M. Remigio fiorentino*. In Vinegia: alla insegna della Concordia, 1585. [40], 1004 p.; 4° (22 cm).

[XVI-2374](#)

Un exemple de la consideració de Maquiavel historiador es veu clarament reflectida en l'obra del dominicà Remigio Nannini de Florència que va viure molts anys a Venècia i col·laborà activament amb l'impressor Giolito De'Ferrari. El 1557 va publicar un recull de discursos fets per militars famosos procedents de les obres dels historiadors grecs i llatins, antics i moderns. Aquesta antologia publica diversos discursos trets de les *Storie fiorentine*, degudament citades per Remigio Nannini en la bibliografia introductòria i també a l'interior de la obra quan els reproduceix, (p. 860-879).

Entre aquests, hi figura el famós discurs que Maquiavel adreça als Ciompi en el Llibre III, p. 862-865: “Di un cittadino fiorentino alla Signoria di Fiorenza persuadendo i Signori a riparare certi inconvenienti grandissimi che potevan partorire nella città qualche guerra civile...”

LA HISTORIA D'ITALIA DI M. FRANCESCO

GVICCIARDINI
GENTIL' HVOMO FIORENTINO,
DOVE SI DESCRIVONO TUTTE LE COSE
seguite dal M. CCCC. LXXXIII. per fino al M. D. XXXI. Ricontrate
dal R. P. M. REMIGIO Fiorentino con tutti gli Istoric, e' hanno trattato
del medesimo, e posti in margine i luoghi degni d' esser notati.
CON TRE TAVOLE, VNA DELLE COSE PIV NOTABILI,
L'ALTRA DELLE SENTENTIE SPARSE PER L'OPERA,
E la terza de gli Autori co' quali sono state ricontrate.
CON LA VITA DEL AVTORE DESCRITTA DAL MEDESIMO,
E CO' SOMMARI A CIASCVN LIBRO.

Portada i portadella

VITA DI M. FRANCESCO GVICCIARDINI, GENTIL HVOMO FIORENTINO: DESCRITTA DAL R. P. M. REMIGIO FIORENTINO.

A FAMIGLIA DE' GVICCIARDINI, è stata sempre nel numero delle famiglie antiche e nobili della Citta di Fiorenza, & al tempo che quella Citta si governaua à Republica, fu sempre honorata di quelle dignita, & honori, di che soleuano essere gradite tutte le casate nobili. Et perche le principali dignita erano, l'esser Gonfaloniere di Iustitia, de' Signori, de' Collegi, de' Dieci, & di cosi fatti Magistrati, che gouernauano la Citta, e sempre si dauano primamente alle persone piu honorate, e di maggior credito, però dalla moltitudine di coloro che son seduti ò Gonfalonieri, ò de' Signori del casato de' Guicciardini, si può conoscer che quella famiglia è stata sempre

Guicciardini, 1569.B-72/4/10

Guicciardini, Francesco. *La Historia d'Italia di M. Francesco Gvicciardini...* In Vinegia: appresso Gabriel Giolito De' Ferrari, 1569. [80], 819, [25], 173, [3] p.; 4° (28 cm).

[B-72/4/10](#)

Uns anys més tard (1569), el mateix pare Remigio Nannini va preparar una nova edició de *La Historia d'Italia* de Francesco Guicciardini per la prestigiosa impremta de Gabriel Giolito De'Ferrari. Es tracta d'una edició molt acurada. El títol de l'obra va seguit d'un llarg subtítol on es descriuen totes les novetats que aporta aquesta edició, una informació molt important per als futurs lectors. Per començar, es precisa exactament els anys que abarca la història d'Itàlia (1494-1532), el propi Remigio Nannini escriu la biografia de Guicciardini i enriqueix l'edició amb molts quadres que faciliten la consulta del llibre. Ens interessa destacar especialment la llista on apareixen tots els autors que tracten els mateixos fets que narra Guicciardini. Entre els historiadors de referència consultats hi figura: “Niccolò Machiavelli delle cose di Fiorenza”, (vid. Imatge), és a dir, les *Storie fiorentine*, el que demostra que malgrat la prohibició existent, el Maquiavel historiador era expressament citat per Francesco Guicciardini en la seva Història d'Itàlia. En una postil·la marginal Remigio Nannini en fa la cita puntual a la pàg. 216:

“Quest'è quel essemplio del qual si servei l Mac[hiavelli]. nel cap. 38 del 2° libro per mostrar che le Rep[ubbliche] deboli sono mal risolute, e non si sanno deliberare, ancor che dal Mac[hivelli] si dica che i Pisani si diedero al re di Francia con conditione, che non gli metesse sotto il Dominio fiorentino, prima che passati quattro mesi, e que i Fiorentini non volsero accetar tal condition per diffidar della fede del Re, il che è taciuto qui dall'autore. In questo medesimo libro ancora ci è l'essemplio della ribellione, e restitution d'Arezzo fatta da Imbalt Capitan Francese che la restituì loro a nome del Re del qual si serve il medesimo, nel isteso libro.”

DE
DISCORSI
POLITICI, E MILITARI
LIBRI TRE,

Scielti fra grauiſſimi Scrittori

DA AMADIO NIECOLLVCCI
TOSCANO.

ALL'ILLVSTRISS. SIG. IL SIG.

MARC'ANTONIO OTTOBONI

Dell' Illuſtris. & Eccellentis. Sig. Marco Cavalier.

IN VENETIA, MDCXXXVIII.

Presso Marco Giannami.

Con Licenza de' Superiori, & Privilegio.

*A. Thomas Ripoll. M. Gen. lu. ord. pro Biblioth.
sui orig. Cont. p. d. Cash. v. et M. Bazchin.*

DISCORSI POLITICI

Raccolti da diuersi Autori
PER AMADIO NIECOLLVCCI
LIBRO PRIMO.

Quali siano stati vniuersalmente i principij di qualunque
Città, & quale fusse quello di Roma. Cap. I.

Oloro, che leggeranno, qual principio fusse
quello della Città di Roma, & da quai dat-
tori di Legge, & come ordinato, non si mara-
uigliaranno, che tanta virtù si sia per più se-
coli mantenuta in quella Città, & che dipoi
ne sia nato quel Imperio, alquale quella Repu-
blica giuſe. Et volèdo discorrere prima il na-
ſcimèto suo, dico, che tutte le Città sono edificate ò da gli huomini na-
tij del luogo, doue elle si edificano, ò da i forastieri. Il primo caso oc-
corre quando à gli habitatori dispersi in molte, & picciole parti non
par uiuere sicuri, non potendo ciascun per se, & per il sito, & per il
picciol numero resistere all' impeto di chi l'assaltasse, & ad vnirsi
per loro difesa (venèdo il nemico) non sono al tēpo, o quando fusse-
ro, conuerrebbe loro lasciar abbādonati molti de' loro ridotti, & così
verrebbero ad eſer subita preda de' loro nemici, talmente che per
fuggire questi pericoli, mossi da alcuno, che sia infra di loro di mag-
gior autorità, si restringono ad habitar insieme in luogo eletto da esse
più comodo à viuere, & più facile à diffendere. Di queste, infra mol-
te altre, sono state Athene, & Vinegia. La prima sotto l' autorità
di Theseo su per simili cagioni da gli habitatori dispersi edificata.

L'al-

Machiavelli, 1648. XVII-L-2876

Machiavelli, Niccolò. *De' discorsi politici e militari libri tre / scielti fra grauissimi scrittori da Amadio Niccollucci ...* In Venetia : presso Marco Ginammi, 1648. [12], 346, [2] p.; 4°.

[XVII-L-2876](#)

En aquest clima tant prohibitiu de la Contrareforma, l'any 1630, va tenir lloc una edició dels *Discorsi* a Venècia per l'impressor Marco Ginammi que va dissimular el nom de Maquiavel a través de l'anagrama **Amadio Nicollucci**, no sense suprimir i reajustar amb mirats retocs tot el que va considerar necessari [Entre els capítols suprimits. II, 13; III, 3, i el talls es troben en II,5; I, 12; II,2] i l'obra es va poder imprimir i vendre sense problemes. La prova és que se'n va fer una segona edició el 1648. Al CRAI de la Universitat de Barcelona hi tenim un exemplar de la segona edició que va pertànyer a fra Tomàs de Ripoll, mestre general de l'orde dominicà a la primera meitat del segle XVIII.